

A MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZETEK SZEREPE A FAELLÁTÁSBAN

Erdőgazdálkodásunk, faiparunk és fakereskedelmünk ismert eredményeinek elérésében nagy szerepük volt és egyre nagyobb lesz a mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek. 1982-ben az ország erdőterületének 28,5%-a a mezőgazdasági szövetkezetek tulajdonában volt. Erre az erdőterületre esik a magyar erdők élőfakészletének egyötöde, a bruttó fakitermelés 26%-a. 1982-ben 1100 fafeldolgozó helyen mintegy 3,3 MdFt árbevételt ért el a faipari üzemágban. Exportteljesítményük 70 millió Ft volt. A mezőgazdasági szövetkezetek erdőgazdálkodása és faipara egyre nagyobb jelentőségű, tehát az ország zavartalan faellátásában és a gazdaságos exportlehetőségek kihasználásában.

Hazánkban évente mintegy 10,0 millió m³ — hengeres fára átszámított — fa- és fa alapú terméket használunk fel. Erdősültségünk, erdeink fafajösszetétele, faiparunk és továbbfeldolgozó iparaink szerkezete még nem teszik lehetővé az önellátást. A belföldi szükségletek kielégítéséhez ezért pl. 1978—82. között — csökkenő tendenciával — 5,7—4 millió m³ fa- és fa alapú terméket kellett importálnunk. Az importra az elmúlt 5 év átlagában évente 13,3 MdFt-ot fordítottunk. A fatermékek döntő részét szocialista, míg a papír- és cellulóz-ipari termékek nagyobb arányát tőkés országokból vásároltuk. Ismeretes, hogy erdeink — éghajlati, természeti viszonyainknak megfelelően — döntően lombos erdők. A kitermelhető lombos fa teljes körű ipari és energiacélú hazai hasznosítását eddig nem tudtuk megoldani. Ezért 1960-tól folyamatosan emelkedett a fa- és fatermék kivitel. A kivitel 1982-ben másfél millió m³ volt és értéke meghaladta a 3,5 MdFt-ot. Az export döntő részét az erdőgazdasági termékek alkották.

A fa- és fa alapú termékszükséglet növekedése, a faimport devizaterhe és a gazdaságos exportlehetőség már hosszabb idő óta arra kötelezi az ágazatvezetést, hogy az erdőtervek (üzemtervek) alapján kitermelhető fát a népgazdaság számára hasznosítsuk. Az erdőgazdálkodási politikát ennek figyelembevételével kellett és kell kialakítanunk.

A magyar erdőkből 1982-ben 8 millió m³ bruttó fát termeltünk ki. A fakitermelésnek egynegyede esett a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre. A fakitermelés a fafeldolgozó ipar által keresett és a piac által igényelt fafajból az erdőtervi lehetőségek szintjén, más fafajok esetében ez alatt van. A termelőszövetkezeti erdőkben 1970—1982 között a fakitermelés megkétszereződött. Ezzel már majdnem elérte az 1985-re előírányzott szintet. A szövetkezeti fakitermelésnél különösen jelentős volt a növekedés a nyár és az akác fafajokból.

A közelmúltban készítettük el az erdőgazdálkodás és a faipar hosszú távú, 2000-ig szóló fejlesztési koncepcióját. E munka során a távlati fakitermelési előírányzatokat az Erdőrendezési Szolgálat adatbázisaira építve rögzítettük. Az előírányzat a lehetőségek alsó és felső határértékei között, egyenletes felfutással számol és a fakitermelés szintjét 2000-re 9 750 000 m³-re prognosztizálja. 2000-ben ez a fakitermelés — 1980-hoz viszonyítva — közel 2,2 millió m³ többlet árualapot jelent, amit az iparfejlesztésnél és a fa energiacélú hasznosításánál figyelembe lehet és kell vennünk. A fakitermelés növelésére a jövőben döntően a mezőgazdasági üzemekben nyílik lehetőség, mivel az elmúlt évtizedek erdőtelepítései és fásításai elsősorban ott valósultak meg.

Az ágazati irányítás a fakitermelés folyamatos növelését a közgazdasági szabályozórendszerrel is segítette. Ebbe az irányba hatott a kölcsönös anyagi

érdekeltségre épülő társulások létrehozásának szorgalmazása is.

A mezőgazdasági üzemekben a fakitermelés növelését az alábbi *szabályozóelemek* ösztönzik:

- a) Az 1980-ban bevezetett *árrendszerben* a fakitermelés jövedelmezősége meghaladja mind a mezőgazdasági, mind az átlagos ipari kiegészítő tevékenységek jövedelmezőségét. A jövedelemráta az állami erdőgazdaságok átlagában — az általános költségekkel nem számolva — az egyes fafajoknál a hengeresfa-árbevétel 13⁰/₀-ától 43⁰/₀-áig terjed. Reprezentatív felmérések szerint a mezőgazdasági üzemekben az átlagos költségek az erdőgazdaságokénál alacsonyabbak, így a fakitermelés jövedelmezőségi szintjének kedvezőbbnek kell lennie.
- b) Az erdőterv szerint kitermelhető fatömeg alapján osztjuk fel tételesen az erdőfenntartási járulékot. Ez arra ösztönzi az erdőtulajdonosokat, hogy — a piac adta lehetőségeken belül — minél több fát kitermeljenek, mert így a fajlagos költségek alacsonyabbak.
- c) A mezőgazdasági üzemekben a fakitermelés *relatív előnyöket élvez* az állami erdőgazdálkodásban folytatott fakitermeléssel szemben a mezőgazdasági szabályozórendszerből adódóan. Ebben a tevékenységben ugyanis a „szektorkülönbség” nem adódott.
 - Az SZTK-járulék 30⁰/₀ helyett 23⁰/₀.
 - A nyereségből fizetett adók a nyereség 64⁰/₀-a helyett csak 32⁰/₀-ot tesznek ki.
 - Az erdészeti gépek vásárlására a korábbi támogatás helyett tartalék-alapot lehet intézményesen igénybe venni.
- d) A kedvezőtlen adottságú szántóterülettel és éppen ezért jelentősebb erdőterülettel rendelkező mezőgazdasági üzemek a fakitermelés után fizetett termelési adó 70, illetve 40⁰/₀-át is visszakapták fejlesztési célra. Ebből a fakitermelés és a kitermelt fa hasznosítását szolgáló fafeldolgozás is fejleszthető.

A termelési feladatok teljesítését egyre hatékonyabban segítik a kölcsönös anyagi érdekeltiségre épülő *gazdasági társulások*. Jelenleg 50 erdőgazdasági termelőszövetkezeti társulás működik, 571 tagszövetkezettel. A társuláshoz tartozik a szövetkezeti erdők 48⁰/₀-a, 22 állami gazdaság és 10 erdő- és fafeldolgozó gazdaság, illetve vadgazdaság tagja a társulásoknak. Az erdő- és fafeldolgozó gazdaságok egyre szélesebb szerződéses kapcsolatot létesítenek az érdekeltiségi területükön működő társulásokkal. Ez alapja lehet a további, szorosabb együttműködésnek.

Gazdaságpolitikai célunk volt és marad, hogy az ipari feldolgozásra alkalmas fát elsősorban ipari célra kelljen hasznosítani. Ugyanakkor arra is rá kell mutatni, hogy a fakitermelés növekedésével és a fa ipari feldolgozása során olyan felhasználható nyersanyag keletkezik, amely igen jelentős, és aminek egy részét elsősorban energiatermelésre célszerű hasznosítani. Az energiahordozók áremelkedése, a nyersanyagok és a késztermékek kapcsolatában végbement cserearány-módosulás tartós tendenciájú és ez új pozícióba helyezi a fát mint energiahordozót is. Természetesen a fa hasznosításának irányát és mértékét számos tényező (pl. a világgazdaság és saját gazdaságunk növekedésének üteme, a népesség alakulása, a reáljövedelmek alakulása, az importkorlátok és exportlehetőségek, a piaci, kereskedelmi munka színvonalának alakulása stb.) befolyásolja. Az elmúlt évtized, de különösen az utóbbi évek egyértelműen bizonyították, hogy az említett tényezők még a fát importáló országokra is komoly hatással vannak. A fakitermelés, a fafeldolgozás és az értékesítés térségi és vállalatok, üzemek közötti összehangolása jelenleg

különösen nagy jelentőségű a kínálati piac, a vállalati, szövetkezeti fejlesztési alapok beszűkülése idején.

Az erdőtervi adatok szerint a fakitermelés számottevően növelhető. A faipari hasznosításnak technológiai irányai ismertek, már bevezetés alatt van a fa hatékonyabb energiacélú hasznosítása is. Alapvető kötelezettségünk a nép-gazdaság importterheinek mérséklése. A lehetőségek és a kötelezettségek együttesen azt indokolják, hogy a rendelkezésre álló fa nyersanyagot gazdaságosan, az ország érdekeivel is összehangoltan hasznosítsuk az állami, szövetkezeti szektorban egyaránt.

Jelenleg a kitermelt ipari fa legnagyobb hányadát — 49%-át — a *fűrészipar* számára választékoljuk. Ez az arány lényegesen hosszabb távon sem változik. Azt azonban figyelembe kell venni, hogy nő az alapanyaggal szemben a minőségi követelmény, és a költségnövekedések miatt Európa-szerte romlik az iparág gazdaságossága. E tendenciára célszerű lesz minél előbb felfigyelni és a technológiai fegyelem javításával, az üzemek megfontolt korszerűsítésével, a szakemberek szakmai ismereteinek bővítésével és általában a munka- és üzemszervezés színvonalának számottevő javításával kell a versenyképességet fenntartani.

A mezőgazdasági üzemek termelik a lombos fűrészipari termékek mintegy 22%-át. A belföldi és az exportpiac követelményei egyre inkább meghatározzák a szövetkezeti szektor fafeldolgozásának szerkezetét és volumenét is. Meghatározó a mezőgazdasági ágazat ládatermelése. 1982-ben az országos ládatermelésnek 56%-a esett az ágazatra, és az árbevétel meghaladta az 1,6 MdFt-ot. A tendencia érthető, hisz a láda nagy részét a mezőgazdasági üzem használja fel. Hiba, hogy esetenként a szükségesnél jobb minőségű alapanyagot is ládatermelésre hasznosítanak, ami a jelenlegi ár- és költségviszonyok mellett a mezőgazdasági üzemekben sem engedhető meg. Helyes lenne a szorosabb kooperáció az erdő- és fafeldolgozó gazdaságokkal.

A mezőgazdasági üzemek 1982-ben 1,9 millió m² *furnért* termeltek, főként kisüzemi módszerekkel. A *furnértermelő* szövetkezetek a *frontfurnér* arányának növekedése miatt a minőségi igényeket mind nehezebben tudják kielégíteni.

Az országos ellátás és az exportkötelezettség teljesítése szempontjából meghatározó a mezőgazdasági ágazat *papírfatermelése*. 1982-ben az ipari fa 20%-át papírfaként értékesítették és az összes papírfatermelésnek 24%-át a mezőgazdasági szektorban termelték. 1960-ban a mezőgazdasági ágazat összesen 7000 m³ papírfát termelt, 1982-ben pedig 193 000 m³-t. Újabb gondot okoz a papírfatermelés is. Az exportkorlátok mellett a belföldi eladás sem alakul a termelők előirányzata szerint. Az eladatlan nyár papírfakészlet-növekedés tovább nehezíti a ládatermelési és -értékesítési gondokat. Feltétlenül szükséges ezért a két szektor között az együttműködés kibővítése a papírfatermelés és -értékesítés terén is.

A 3,3 MdFt-os faipari árbevételen belül a helyi szükségletek kielégítése és az exportlehetőségekhez való gyors alkalmazkodás szempontjából igen fontos a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintegy 800 millió Ft-ot kitevő *ajtó-, ablak-, bútor- és fatömegcikk-gyártása* is. A magánlakás-építési igények jobb kielégítését — megfelelő minőségű termék előállítása esetén — a szövetkezetek ilyen irányú tevékenysége hatékonyan segítette.

Országosan a kitermelt ipari fának mintegy 11–12%-át hasznosítja a *faforgácslap- és farostlemezipar*. Jelenleg a *faforgácslap- és farostlemezipar* fejlesztését világviszonylatban mérsékelte a gazdaságnövekedési ütem stagnálása, illetve visszaesése. A termelőkapacitásokat több országban nem tudták ki-

használni és Európát az értékesítési gond jellemezte. Hazánkban a magas fenyőimport és a fenyőhelyettesítési lehetőségek hosszabb távon is indokolják ezen iparágak gyors ütemű fejlesztését. A fejlesztéseket azonban szorosan a továbbfeldolgozó iparágakkal együttműködve lehet és szabad csak megvalósítani. Egy körültekintő, komplex program keretén belül elérhető lesz, hogy Magyarországon a faforgácslap-termékek termelése a jelenlegi 225 em³-ről az ezredfordulóra 700—800 em³-re emelkedjen. Ez a fejlesztés egyben értékesítési lehetőséget biztosítana a gyengébb minőségű erdei termékek és a faipari fahulladékok egy része számára.

A 2000-re kidolgozott koncepció a szükségletekkel összehangolt ipari fán felüli, gyenge minőségű faféleségeket energiacélú hasznosításra irányozza elő. Ennek ellenére 2000-re — amennyiben a faforgácslap- és farostlemezipar a prognózisnak megfelelően fejlődik — az energiacélú famennyiség nem növekszik. A szerkezeti összetétel azonban jelentősen megváltozik. Csökken a faipari hulladékok energiacélú hasznosítása — mivel ezt elsősorban a faforgácslap- és farostlemezipar dolgozza majd fel — és új termékként folyamatosan belép a technikai apríték. A technikai aprítéktermelés terén azonban körültekintően kell eljárunk. A termelést — megfelelő tüzelőberendezés és a gyenge minőségű fa aprítását végző olcsó berendezés nélkül — nem szabad tovább fokozni. Az eddigi fejlesztőmunka, valamint a referenciaüzemekben szerzett tapasztalatok hozzásegítenek bennünket ahhoz, hogy az importeredetű energiahordozók felhasználása csökkenjen és ezzel együtt az üzemek energiaköltségei, a népgazdaság devizaterhei mérséklődjenek.

Az erdők hozamának folyamatos bővítése és fenntartása mellett keresnünk kell a hatékonyabb fahasznosítás útjait, az árbevétel és a nyereség növelésének lehetőségeit. Ezeket az alábbiakban látom:

- a) Tovább kell bővítenünk a társulások körét és főként az erdőművelés terén ki kell szélesíteni tevékenységüket. E területen — jelenlegi beruházási helyzetünkben — egymás szellemi és anyagi erőforrásainak megismerése, ezek koordinált kihasználása a folyamatos fejlődés egyetlen lehetősége.
- b) A láda- és papírfatermelésben, illetve -értékesítésben évről évre nő a szövetkezeti szektor aránya. Az arány növekedése és a kínálati piac tartóssága szükségessé teszi e termékekre a jelentősebb termelők társulását, ezáltal a termelés, a fejlesztés és az értékesítés javuló összehangolását, a felesleges termelések és beruházások elkerülését.
- c) A termelőszövetkezeti erdők fahozama hosszabb távon tovább növelhető a biológiai alapok javításával. A nemesített anyagok fokozottabb hasznosítása 10—15%-os többlettermelést biztosíthat. Különösen az akác, a nyár, a fenyő és a tölgy fafajokra kell nagyobb figyelmet fordítani.
- d) A szövetkezeti faipart csak az állami szektorral koordináltan célszerű fejleszteni. A rendelkezésre álló szerény fejlesztési alapokat a munkaigényes, időszakonként is végezhető — a tagoknak keresetkiegészítést adó — továbbfeldolgozás fejlesztésére célszerű felhasználni. A prognózisokból úgy látjuk, hogy a fatömegcikk jellegű termékekre a külpiacon vevőt lehet találni.
- e) Javítani kell a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szakemberellátását. A hatékonyabb gazdálkodás elsősorban az erdő- és faipari mérnökök számának növelését sürgeti.

Bízom abban, hogy az 1983. évi termelőszövetkezeti nap is újabb hasznos tapasztalat- és ismeretszerzést jelent mindnyájunk számára, egyben tovább erősíti az állami és a szövetkezeti szektorok között eddig kialakult jó kapcsolatokat.